

зъм. Затова той посочва и романтичните елементи в една голяма част от художествените творби на самобитния писател, чрез които се внася лека романтична идеализация на някои от героите. Но и тук Авджиев се предпазва от крайни увлечения: „Едва ли би могло да се поддържа доста разпространеното в критиката твърдение, че Влайков е писател на селската идилгия, че описва живота под звуците „на меден кавал. . .“ и т. н. Характеризирайки основния метод на писателя като критически реализъм, изследователят набелязва и други произведения, написани със средствата на друг метод, чрез който с по-голям художествен резултат се разкриват съществени истини за живота. И трудът щеше само да спечели, ако по-подробно се проследеше това благотворно въздействие за обогатяването на метода на Влайков.

Авджиев влиза в дискусия — анонимна или открита — с много автори и утвърждава становища, които се стреми да обоснове с обилни фактически материал. Правят се формални и текстуални паралели между Влайкови творби и отделни произведения на Гогол, Марко Вовчок, Гаршин, Короленко, Глеб Успенски или Основяненко (Григорий Квитка) и винаги се изтъква българската багра и народностната психология на белетристичните характери, както и лиричната битова атмосфера, сред която те действуват. Сочи се душевното богатство, миросгледът и етиката на трудовия ни народ. . . От очерка обаче се добива впечатлението, че Влайков е школувал главно при чуждестранните майстори. Изтъква се повече близостта между него и някои руски класици и писатели-народници, докато сам писателят подчертава и своята признателност към българските писатели. Не бива да се подценява, разбира се, и чуждестранното влияние, ала още по-добре ще почувствуваме истинския творчески ръст на Влайков, ще усетим неговия поетически свят, само когато неговото творчество се разглежда в много по-голяма близост с възрожденските ни литературни тради-

ции. . . Писателят е хранил например дълбока почит към Иван Вазов и той не я скрива. На 14 април 1935 г., по повод юбилея на писателя, (чествуване 40-годишната му литературна дейност), дядо Влайков признава Вазова за свой вдъхновен учител, който го е насочил пръв към художествената литература („Той пръв събуди у мене интерес и любов към поезията и влечение към творчество“). С почти същото „преклонение“ и „почитателност“ той се отнася и към Каравелов. Ето с какъв патос говори той за „Българи от старо време“: „Каква величава картина на народния живот. И какъв чист и естествен език. . . Когато дочитам и последната глава на повестта, усещам душата си препълнена с нещо радостно, с нещо възторжено. Излиза сега, то било неговата най-хубава творба. Голям писател наистина е тоя Любен Каравелов.

И чувствувам едно преклонение, една обаятелна почитателност към неговото тъй ценно и тъй близко до сърцето ми (к. м. Хр. Й.) литературно изследване“. Тази близост между двамата писатели не е останала незабелязана от Авджиев, ала той се е задоволил само да я констатира, без да проследява благодатното ѝ влияние върху Влайков, художника на народния бит.

Положителните страни в естетическия анализ на художествените произведения, който се прави в книгата, ни дават правото да твърдим, че Желю Авджиев с успех навлиза в творческото своеобразие на художниците-народници, разкрива техните нравствени и естетически концепции и се домогва до свои обобщения, чрез които дооформя творческия портрет на тези писатели. Негов стремеж е да обединява в органическо единство литературно-историческото изследване и естетическия анализ, за да може по-резултатно да изясни мястото на отделния художник в литературния процес. Видяна в този аспект, новата книга на Авджиев е положително явление в съвременното ни литературознание.

Христо Йорданов

КНИГА ЗА РОДОЛЮБИЕТО НА ДВАМА БЪЛГАРСКИ ВЪЗРОЖДЕНЦИ

Стогодишнината от излизането на сборника „Български народни песни“ и от смъртта на неговите съставители Димитър и Константин Миладинови даде благоприятен повод на литератори, историци, фолклористи и езиковеди да осветлят нови страни от живота и книжовното дело на двамата братя, да направят цялостна преценка на ролята, мястото и значението им в българското възрождане. Книгата на Никола Табаков „Братя Миладинови. Биографичен очерк“ се появи една година след чествуваната годишнина. Интересът, който беше проявен към нея обаче, показва, че вниманието на българския читател към двамата възрожденци не е случайно и юбилейно.

Авторът на книгата, както проличава и от заглавието, си е поставил скромна задача — да популяризира жизнения път на Миладиновци. Като се има предвид обаче, че у дейци като Димитър и Константин биографичното в повечето случаи се преплита с творчески индивидуалното, Никола Табаков по необходимост е трябвало да се докосва и до литературни, фолклорни и други въпроси.

Миладиновци привличат вниманието на Никола Табаков отдавна. Той е един от издателите на техните съчинения, автор на статии за величавото им дело. Някои спорни въпроси около живота и дейността им го занимават от дълго време. И той рови архиви и стари периодични издания, съпоставя данни и мнения. По такъв начин дългогодишната упоритост очертава в неговото съзнание два образа от миналото, които „споделя“ с читателя така, както ги „възприема“ и чувствава.

Прави впечатление преди всичко отличната осведоменост на автора както за всичко, свързано с многостранното дело на братята, така и за епохата, през която живеят и работят те. Той иска да бъде винаги аргументиран, убедителен. Затова е приложил към очерка и многобройни бележки и библиография, които могат да послужат на всеки изследвач на нашето възрождане.

В борбата за признаването на българската националност, която намира официален израз в движението за национална българска черква, Македония заема едно от първите места. В тази борба се утвърждават и извиват и Димитър Миладинов, и многобройни негови съратници. Как се стига обаче дотам, че отличният познавач на елинската култура, който дълго време не умее да си служи със славянско писмо и чрез педагогическата си практика

пропагандира гръцката образованост, прозира замислите на фанариотите и става пионер за българско национално самосъзнание и култура? С какви средства пламеният учител завладява ума и сърцето на населението от Македония и прави от довчерашините покорни роби поборници на една велика идея? Никола Табаков отговаря на тези и на редица други въпроси, които поставя книжовната и обществена дейност на двамата будители, обстойно, увлекателно и аргументирано. Защото винаги той се старае да намери и проследи връзката на отделния биографичен факт с обществено значимото и трайното, да акцентува върху онези моменти от живота на Миладиновци, които разкриват най-сполучливо съществени моменти от тогавашната действителност. Този подход на автора не става за сметка на пренебрегването на факти и подробности от биографичен характер. Той е успял въз основа на писаното от други автори и на своите дългогодишни проучвания да проследи във възможната за момента пълнота зигзагообразния живот на Миладиновци, като в известни случаи направи напълно приемливи и някои догадки и изказани съмнения. Може с основание да се приеме например, че дружбата на Димитър Миладинов с италианците от местната италианска колония в Дурацо (Албания), „голяма част от които са емигрирали от отечеството си като революционери, ще е способствувала за укрепването на неговото борческо патриотично съзнание“ (стр. 16). Ценните спомени на Андроник Йосифев, които документират влечението на Димитър Миладинов към просветители като Адамантис Коран и революционери като гръцкия поет Ригас Валестенлис Ферейос показват, че възрожденецът от Струга е бил в пряк досег със свободолюбивите идеи на съвременността. Разбира се, мисълта на Никола Табаков, че „Димитър Миладинов не е бил чужд на идеята за политическото освобождение на родината“ (стр. 31) се нуждае от допълнителна аргументация. Но като се имат предвид борческия характер на македонския общественик, непримиримото отношение на турската политическа власт към него, както и симпатията му към поети от рода на Ферейос, подобно предположение не може да се пренебрегне като неоснователно.

Вървейки по житейските пътеки на Димитър Миладинов, читателят на биографичния труд на Никола Табаков се среща с известни или полузабравени български

общественици и книжовници, като Г. С. Раковски, В. Чолаков, братя Робевци, К. Шапкарев и други, с руски учени и политически дейци — В. Григорович, Ал. Рачински, П. Севастьянов, Ег. Южаков.

Общественикът, учителят, книжовникът надгражда местните географски и национални рамки. За него се интересуват славянски учени и дипломати, усилията му получават високо признание в редица славянски страни. Този момент от биографията на Димитър Миладинов, който определя до голяма степен значението му в културната и политическа история на славянството, е отразен сполучливо от Никола Табаков.

Докато у Димитър Миладинов на преден план изпъква практикът-общественик, учител и агитатор, с буен темперамент, с умение да въздействува непосредствено, да увлече, неговият по-малък брат Константин има повече склонност към кабинетната работа. Със своята съсредоточеност, чувствителност и душевна вгълбеност той е предразположен към целенасочена научна дейност. Вживял се в своеобразния душевен свят на Константин, почувствувал трепетите и обаянието на неговото сърце, Никола Табаков се е постарал да ни даде такава книжовна и интимна характеристика на талантливия младеж, която отговаря най-пълно и точно на неговия действителен образ. Като взема под внимание изказванията на Ал. Рачински и на други съвременници на Константин Миладинов, отнасящи се за известни черти от неговия физически, интелектуален и морално-психологически облик, авторът на очерка обяснява редица моменти от неговия живот. Твърде обстойно Никола Табаков се спира и на пребиваването на Константин Миладинов в Русия. В тази славянска страна младежът удовлетворява книжовната си любознателност, в нея той се оформя като поет и фолклорист. Москва изиграва решителна роля в живота на Константин Миладинов не само със своите културни учреждения и институти. Тук той има възможност да влезе в най-непосредствен контакт с цвѣта на българската интелигенция (Л. Каравелов, Р. Жинзифов, Н. Бончев, В. Чолаков, В. Попович и др.), да разбере стремите и идеалите, с които живеят неговите сънародници. Образоването на „Московската българска дружина“, основаването на периодическото издание „Братски труд“, ролята на Константин Миладинов в списването на списанието, както и мястото му сред младата българска колония са правилно оценени от Никола Табаков. Затова и предположението му, че „председател на Българска дружина и главен редактор на „Братски труд“ до юни

1860 г. (когато заминава за Виена) е бил Константин Миладинов“ (стр. 109) не е лишено от логическа последователност. За да аргументира по-убедително приятелските отношения на Константин Миладинов с Любен Каравелов обаче, Никола Табаков е трябвало да вземе под внимание и някои документи от архива на редактора на „Свобода“.

Времето, през което Константин Миладинов учи в Русия, е време на идейна диференциация и на разгаряща се борба между представителите на различни идеологически течения. Българските младежи, които се намират по това време в огромната славянска страна, не остават безучастни към проблемите и идейните спорове на съвременността. И по силата на известна класова и лична предразположеност, на предпоставки от обективен и субективен характер те стават защитници и последователи на определени идейно-политически течения. Но за да докаже по-лесно, че Константин Миладинов е поддръжник и проводник на славянофилството, Никола Табаков е „омиротворил“ идейния живот в Русия, говорейки преди всичко за политическата платформа на славянофилите. При това тя не е разглеждана последователно и критично, а са посочени само нейните положителни страни, без да се изтъкне реакционната ѝ същност. По такъв начин авторът на очерка е бил „принуден“, но от себе си, разбира се, да абсолютизира влиянието на славянофилите и да стигне до неправдоподобния извод за универсалността и всеобхватността на тяхната идеология. „Много естествено е при тия грижи от страна на Славянския благотворителен комитет към учащите се българи в Москва — пише той — те да са се чувствували задължени към хората от комитетата и драговошно да стават носители и разпространители на техните идеи. Така те са смятали, че най-добре ще се подготвят да служат на родината си и да изпълнят дълга си като добри българи и патриоти“ (к. м. — Д. Л., стр. 118). В случая липсата на научно обоснована оценка на славянофилството е сложила своя отпечатък не само върху мнението на автора за идеологията на Константин Миладинов, но и върху концепцията му за мирогледа и дейността на значителна част от българите, получили образование в Русия.

Всрѣд широките среди от народа Константин Миладинов е известен преди всичко като издател и един от съставителите на сборника „Български народни песни“. За неговото стихотворно творче-